

Bruxelles, 16. svibnja 2019.
(OR. en)

Međuinstitucijski predmet:
2018/0127(NLE)

7976/1/19
REV 1 (nl,sk,pt,pl,da,el,de,ee,fi,ro,hr)

EDUC 182
JEUN 46
SOC 255

NAPOMENA

Od:	Glavno tajništvo Vijeća
Za:	Odbor stalnih predstavnika / Vijeće
Br. preth. dok.:	6465/19
Br. dok. Kom.:	9246/18 + ADD 1 - COM(2018) 271 final
Predmet:	Prijedlog PREPORUKE VIJEĆA o visokokvalitetnim sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja – usvajanje

---

Odbor za obrazovanje razmotrio je navedeni Prijedlog preporuke Vijeća s ciljem njezina usvajanja na sastanku Vijeća za obrazovanje, mlade, kulturu i sport 22. i 23. svibnja 2019. S tekstom se sada slažu sve delegacije.

Stoga se Odbor stalnih predstavnika poziva da tekst proslijedi Vijeću radi usvajanja i kasnije objave u Službenom listu.

Prijedlog

PREPORUKE VIJEĆA

o visokokvalitetnim sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

uzimajući u obzir Ugovor o funkcioniranju Europske unije, a posebno njegov članak 165.,

uzimajući u obzir prijedlog Europske komisije,

budući da:

- (1) U 11. načelu europskog stupa socijalnih prava¹ navodi se da sva djeca imaju pravo na cjenovno pristupačan i kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje. To je u skladu s Poveljom Europske unije o temeljnim pravima², u kojoj se obrazovanje priznaje kao pravo, te s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta i s ciljem održivog razvoja 4.2. Ujedinjenih naroda, kojim se predviđa da bi do 2030. sve djevojčice i dječaci trebali imati pristup kvalitetnom ranom razvoju, skrbi i predškolskom obrazovanju.

---

¹ Dok. 13129/17.

² SL C 326, 26.10.2012., str. 391.

- (2) U svojoj Komunikaciji naslovljenoj „Obrazovanjem i kulturom jačati europski identitet”³ Europska komisija iznosi viziju europskog prostora obrazovanja te potvrđuje ulogu koju rani i predškolski odgoj i obrazovanje imaju u postavljanju čvrstih temelja za učenje u školi i tijekom cijelog života. U Zaključcima Vijeća o razvoju škola i izvrsnosti u poučavanju⁴ te u Preporuci Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje⁵ iznova je naglašena ključna uloga koju rani i predškolski odgoj i obrazovanje mogu imati u promicanju učenja sve djece, njihove dobrobiti i razvoja.
- (3) Oblikovatelji politika i istraživači uviđaju da djeca u ranom djetinjstvu⁶ grade temelje i kapacitete za učenje tijekom cijelog života. Učenje je postupan proces; izgradnja čvrstih temelja u ranom djetinjstvu s jedne je strane preduvjet za razvoj kompetencija više razine i obrazovni uspjeh, a s druge je strane ključna za zdravlje i dobrobit djece. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje stoga treba promatrati kao temelj sustava obrazovanja i osposobljavanja te oni trebaju biti sastavni dio obrazovnog kontinuiteta.
- (4) Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju korisno je za svu djecu, a osobito za djecu u nepovoljnom položaju. Njime se sprečava nastanak ranog nedostatka vještina te je ono stoga ključan instrument za borbu protiv nejednakosti i obrazovnog siromaštva. Pružanje usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja treba biti dio integriranog paketa mjera politike koji se temelji na pravima djeteta, a usmjeren je na poboljšanje ishoda za djecu i prekidanje međugeneracijskih krugova prikraćenosti. Poboljšanjem tih usluga stoga se doprinosi ispunjenju obveza iz Preporuke Komisije naslovljene „Ulaganje u djecu: prekidanje kruga prikraćenosti”⁷ i Preporuke Vijeća iz 2013. o djelotvornim mjerama integracije Roma u državama članicama⁸.

---

³ COM(2017) 673 final.

⁴ SL C 421, 8.12.2017., str. 2.

⁵ SL C 189, 4.6.2018., str. 1.

⁶ Rano djetinjstvo obično se definira kao razdoblje od rođenja do navršenih šest godina, što odgovara obrazovnoj razini ISCED 0.

⁷ SL L 59, 2.3.2013., str. 5.

⁸ OJ C 378, 24.12.2013., str. 1.

- (5) Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju donosi brojne prednosti⁹ za pojedince i društvo u cjelini, koje sežu od boljih obrazovnih postignuća i rezultata na tržištu rada do malobrojnijih socijalnih i obrazovnih intervencija te povezanih i uključivijih društava. Djeca koja su pohađala rani i predškolski odgoj i obrazovanje dulje od godine dana ostvarila su bolje rezultate u jeziku i matematici u okviru studija PIRLS¹⁰ i PISA¹¹. Pokazalo se i da je sudjelovanje u kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju važan čimbenik u sprečavanju ranog napuštanja školovanja¹².
- (6) Odgoj i obrazovanje od najranije dobi imaju ključnu ulogu za usvajanje načina suživota u heterogenim društvima. Tim uslugama može se na nekoliko načina doprinijeti društvenoj koheziji i uključenosti. One mogu poslužiti kao mjesta na kojima se susreću obitelji. Mogu doprinijeti razvoju jezičnih kompetencija djece na jeziku na kojem se usluga pruža, ali i na prvom jeziku¹³. Iskustva koja djeca stječu socioemocionalnim učenjem u okviru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mogu im omogućiti da usvoje empatično ponašanje te da nauče više o svojim pravima, jednakosti, toleranciji i raznolikosti.
- (7) Povrat ulaganja u rane faze obrazovanja najviši je od svih faza obrazovanja, osobito za djecu u nepovoljnom položaju¹⁴. Sredstva potrošena na rani i predškolski odgoj i obrazovanje ulaganje su u ljudski kapital koje donosi veliki povrat.

---

⁹ *Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them* (Koristi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te uvjeti za njihovo postizanje), Izvješće Europske stručne skupine za ekonomiju obrazovanja (EENEE), 2017.

¹⁰ Međunarodno istraživanje o učeničkim postignućima u području čitanja (PIRLS).

¹¹ Program za međunarodnu procjenu učenika (PISA), OECD (2016.), *Education at glance* (Kratak pregled obrazovanja).

¹² Europska komisija, *Study on the effective use of early childhood education and care in preventing early school leaving* (Studija o učinkovitoj primjeni ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u sprečavanju ranog napuštanja školovanja), 2014.

¹³ Prvi jezik: varijanta (ili varijante) jezika koja je naučena u ranom djetinjstvu (otprilike prije druge ili treće godine života) i u kojoj je sposobnost govora prvo usvojena. Ovom pojmu daje se prednost pred pojmom materinski jezik, koji je često netočan jer prvi jezik nije nužno samo jezik majke.

¹⁴ *The Economics of Human Development and Social Mobility* (Ekonomija ljudskog razvoja i društvene mobilnosti). *Annual Reviews of Economics*, svezak 6., str. 689–733.

- (8) Nadalje, dostupnost, pristupačnost i cjenovna prihvatljivost visokokvalitetnih ustanova za skrb za djecu ključni su čimbenici koji ženama, a i muškarcima, odgovornima za skrb omogućuju sudjelovanje na tržištu rada, što su potvrdili Europsko vijeće u Barceloni 2002., Europski pakt za rodnu ravnopravnost¹⁵ te Komunikacija Komisije o ravnoteži između poslovnog i privatnog života, donesena 26. travnja 2017.¹⁶ Zaposlenost žena izravno doprinosi poboljšanju socioekonomske situacije kućanstva i gospodarskom rastu.
- (9) Ulaganje u rani i predškolski odgoj i obrazovanje korisno je samo ako su usluge visokokvalitetne, pristupačne, cjenovno pristupačne i uključive. Dokazano je da samo visokokvalitetne usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja donose koristi; usluge niske kvalitete imaju znatan negativan učinak na djecu i društvo u cjelini¹⁷. U mjerama politike i reformama treba dati prednost pitanjima kvalitete.
- (10) Općenito, države članice na rani i predškolski odgoj i obrazovanje troše znatno manje nego na osnovno obrazovanje. Kao što je vidljivo iz izvješća o procjeni napretka u pogledu ciljeva iz Barcelone¹⁸, u dostupnim ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje trenutačno nema dovoljno mjesta, a potražnja nadilazi ponudu u gotovo svim zemljama. Pokazalo se da su nedovoljna dostupnost, pristupačnost i cjenovna prihvatljivost neke od glavnih prepreka za korištenje tim uslugama¹⁹.
- (11) Europski parlament u Rezoluciji od 14. rujna 2017. o Novom programu vještina za Europu²⁰ poziva države članice da poboljšaju kvalitetu i omoguće širu dostupnost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te da pristupe rješavanju problema nedostatne infrastrukture kojom se nude kvalitetne i dostupne usluge dječje skrbi za sve razine dohotka, kao i da razmotre mogućnost besplatnog pristupa za obitelji koje žive u siromaštvu i socijalnoj isključenosti.

---

¹⁵ SL C 155, 25.5.2011., str. 10.

¹⁶ COM(2017) 252 final.

¹⁷ *A Review of Research on the Effects of Early Childhood Education and Care on Child Development* (Pregled istraživanja o utjecaju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na razvoj djeteta). CARE Project Report (2015.).

¹⁸ COM(2018) 273 final.

¹⁹ OECD, *Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care* (Kvalitetan početak 2017.: ključni pokazatelji OECD-a u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja), 2017.; Eurofound (2015.) Skrb u ranom djetinjstvu: dostupnost i kvaliteta usluga.

²⁰ P8_TA(2017)0360.

- (12) Usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja trebaju biti usmjerene na djecu; djeca najbolje uče u okruženjima koja se temelje na njihovu sudjelovanju i interesu za učenje. Odgojitelji i djeca često razgovaraju o organizaciji i odabiru aktivnosti te sadržaju učenja. Tim uslugama trebalo bi se pružati sigurno, poticajno i brižno okruženje te osigurati društveni, kulturni i fizički prostor u kojem će djeca imati niz mogućnosti za razvoj svojeg potencijala. Pružanje usluga najbolje je osmisliti uz osnovnu pretpostavku da su obrazovanje i skrb neodvojivi. To bi se trebalo temeljiti na razumijevanju da je djetinjstvo vrijednost samo po sebi i da djeca ne bi trebala biti samo spremna za školu i odraslu dob, već bi ih se trebalo poticati i cijeliti u njihovoj ranoj dobi.
- (13) U kontekstu utvrđenom nacionalnim, regionalnim ili lokalnim propisima obitelji bi trebale biti uključene u sve aspekte obrazovanja i skrbi za djecu. Obitelj je prva i najvažnija sredina za odrastanje i razvoj djece, a roditelji i skrbnici odgovorni su za dobrobit, zdravlje i razvoj svakog djeteta. Usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja idealna su prilika za razvoj integriranog pristupa jer omogućuju prvi osobni kontakt s roditeljima. Roditeljima koji imaju poteškoća mogle bi se ponuditi usluge individualnog savjetovanja tijekom kućnih posjeta. Kako bi sudjelovanje obitelji zaista zaživjelo, usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja trebale bi biti osmišljene u suradnji s njima te se temeljiti na povjerenju i uzajamnom poštovanju²¹.
- (14) Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju može biti učinkovit alat za postizanje obrazovne jednakosti za djecu u nepovoljnom položaju, kao što su neka djeca iz migrantskih ili manjinskih skupina (npr. Romi) i djeca izbjeglice, djeca s posebnim potrebama, uključujući invaliditet, djeca primatelji alternativne skrbi i djeca s ulice, djeca roditelja u zatvoru te djeca u kućanstvima kojima osobito prijete rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, kao što su kućanstva sa samohranim roditeljem ili velika kućanstva. Djeci izbjeglicama zbog njihova osjetljivog položaja treba pružiti pojačanu potporu. Siromaštvo, fizički i emocionalni uzročnici stresa, traume te nedostatak jezičnih vještina mogu ograničavati njihove obrazovne mogućnosti u budućnosti i uspješnu integraciju u novo društvo. Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju može pomoći ublažiti te čimbenike rizika.

---

²¹ Strateški dokument *A Children in Europe, Young children and their services: developing a European approach* (Mala djeca i njima namijenjene usluge: razvoj europskog pristupa), 2008.

- (15) Pružanje uključivog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja može doprinijeti izvršavanju obveza koje su države članice preuzele u okviru Konvencije UN-a o pravima djeteta i Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, kojih su sve države članice potpisnice.
- (16) Prijedlog ključnih načela okvira za kvalitetu²² objavljen 2014. bio je prva izjava europskih stručnjaka iz 25 zemalja o kvaliteti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Izjave se temelje na pet dimenzija: pristupu, osoblju, kurikulumu, praćenju i vrednovanju te upravljanju i financiranju. Ukupno je izneseno deset izjava o poboljšanju kvalitete pružanja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Taj su dokument u mnogim zemljama proširili lokalni dionici koji se bave promicanjem politika, istraživanjem te inicijativama za osposobljavanje. U tim je zemljama nacrt okvira bio snažan katalizator promjene jer se njime doprinijelo procesima savjetovanja o politikama koji su služili kao potpora postojećim programima reformi.
- (17) Svih pet dimenzija okvira za kvalitetu ključno je kako bi se zajamčile visokokvalitetne usluge. Osobito rad odgojitelja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju ima dugotrajan učinak na živote djece. Međutim, u mnogim zemljama to zanimanje ima razmjerno nizak profil i status²³.
- (18) Kako bi moglo obavljati svoju profesionalnu ulogu u pružanju potpore djeci i njihovim obiteljima, osoblju u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja potrebna su složena znanja, vještine i kompetencije te duboko razumijevanje razvoja djeteta i znanje iz područja pedagogije ranog djetinjstva. Profesionalizacija osoblja ključna je zato što je bolja razina pripremljenosti povezana s boljom kvalitetom usluga i kvalitetnijom interakcijom između osoblja i djece te stoga proizvodi bolje razvojne ishode za djecu²⁴.

---

²² Prijedlog ključnih načela okvira kvalitete za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, izvješće Radne skupine za rani i predškolski odgoj i obrazovanje pod pokroviteljstvom Europske komisije, 2014.

²³ Eurofound, *Early childhood care: working conditions, training and quality of services - A systematic review* (Rani i predškolski odgoj: uvjeti rada, osposobljavanje i kvaliteta – sustavni pregled), 2015.

²⁴ Europska komisija, *CoRe: Competence Requirements in Early Childhood Education and Care* (CoRe: Zahtjevi u pogledu kompetencija u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja), 2011.

- (19) Mnogi pružatelji usluga zapošljavaju asistente čija je glavna zadaća pružiti potporu odgojiteljima koji rade izravno s djecom i obiteljima. Oni obično imaju niže kvalifikacije od odgojitelja, a u mnogim zemljama za zapošljavanje na to radno mjesto nisu potrebne kvalifikacije. Profesionalizacija osoblja, uključujući asistente, stoga je neophodna²⁵. Trajno stručno usavršavanje sastavni je dio unapređivanja kompetencija asistenata.
- (20) Okvir za kvalitetu ili neki drugi jednakovrijedan dokument može biti učinkovit element dobrog upravljanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema mišljenju stručnjaka i nedavnom preispitivanju politika²⁶ zemlje koje razvijaju i provode okvire za kvalitetu imaju sveobuhvatnije i dosljednije pristupe reformama. Važno je da relevantni dionici i profesionalci budu uključeni u osmišljavanje okvira za kvalitetu i osjećaju da su odgovorni za njega.
- (21) Države članice postavile su referentna mjerila i ciljeve u pogledu sudjelovanja djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Europsko vijeće u Barceloni postavilo je 2002. sljedeće ciljeve²⁷ u pogledu pružanja usluga formalne skrbi za djecu: sustavom bi trebalo biti obuhvaćeno najmanje 90 % djece u Uniji u dobi od tri godine do obvezne školske dobi, a do 2010. pristup je trebalo imati najmanje 33 % djece mlađe od tri godine. Ti su ciljevi ponovno potvrđeni u Europskom paktu za rodnu ravnopravnost za razdoblje 2011. – 2020. Detaljna analiza napretka prema tim referentnim mjerilima iznesena je u Izvješću Komisije o ciljevima iz Barcelone²⁸. U strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja²⁹ utvrđeno je referentno mjerilo od 95 % za djecu u dobi od četiri godine do početka osnovnog obrazovanja.

---

²⁵ *Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care (ECEC): Pathways towards Qualification* (Profesionalizacija asistenata u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja: mogućnosti stjecanja kvalifikacija), izvješće mreže NESET II, 2016.

²⁶ *The current state of national ECEC quality frameworks, or equivalent strategic policy documents, governing ECEC quality in EU Member States* (Trenutačno stanje u pogledu nacionalnih okvira za kvalitetu u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ili jednakovrijednih strateških dokumenata politike kojima se upravlja kvalitetom ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u državama članicama EU-a), izvješće mreže NESET II, 4/2017.

²⁷ SN 100/1/02 REV 1.

²⁸ COM(2018) 273 final.

²⁹ SL C 417, 15.12.2015., str. 17.

- (22) U posljednjih su nekoliko godina države članice ostvarile dobar sveukupni napredak u poboljšanju dostupnosti usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Referentno mjerilo za obrazovanje i osposobljavanje za 2020. te cilj iz Barcelone za djecu mlađu od tri godine postignuti su. Cilj iz Barcelone za djecu u dobi od tri godine do obvezne školske dobi još nije postignut unatoč napretku ostvarenom od 2011. U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju 2016. sudjelovalo je 86,3 % djece iz te dobne skupine. Međutim, te prosječne vrijednosti kriju znatne razlike među državama članicama, regijama i društvenim skupinama³⁰. Potrebni su daljnji naponi kako bi se pristup visokokvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju osigurao svoj djeci čim ga roditelji zatraže. Konkretno, potrebne su posebne mjere kako bi se omogućio bolji pristup za djecu u nepovoljnom položaju³¹.
- (23) Ovom se Preporukom nastoji uspostaviti zajedničko razumijevanje toga što kvaliteta znači u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. U njoj se iznose moguće mjere koje vlade mogu razmotriti u skladu sa svojim specifičnim okolnostima. Preporuka je ujedno upućena roditeljima, institucijama i organizacijama, uključujući socijalne partnere i organizacije civilnog društva te istraživačima koji nastoje ojačati taj sektor.
- (24) Prema shvaćanju iz ove Preporuke³² rani i predškolski odgoj i obrazovanje trebalo bi tumačiti kao sve regulirane sustave kojima se pružaju obrazovanje i skrb za djecu od rođenja do obvezne osnovnoškolske dobi, neovisno o okruženju, financiranju, radnom vremenu ili sadržaju programa, te uključuju dnevnu skrb u centru i obitelji; privatno i javno financirane usluge; usluge predškolske i predprimarne skrbi.
- (25) Ovom se Preporukom u potpunosti poštuju načela supsidijarnosti i proporcionalnosti,

---

³⁰ COM(2018) 273 final.

³¹ Europska komisija, Pregled obrazovanja i osposobljavanja, 2017.

³² ISCED 0.1 i ISCED 0.2.

PREPORUČUJE DRŽAVAMA ČLANICAMA DA:

U skladu s nacionalnim i europskim zakonodavstvom, dostupnim resursima i nacionalnim okolnostima te u bliskoj suradnji sa svim relevantnim dionicima:

1. Poboljšaju pristup visokokvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju u skladu s izjavama iz „Okvira za kvalitetu u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju” predstavljenog u Prilogu ovoj Preporuci te s 11. načelom europskog stupa socijalnih prava.
2. Rade na osiguranju pristupačnih, cjenovno pristupačnih i uključivih usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Moglo bi se razmotriti sljedeće:
  - (a) dosljedno podupiranje razvoja djeteta počevši što je ranije moguće, korištenjem uslugama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja;
  - (b) analiza ponude i potražnje među obiteljima kako bi se ponuda usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja bolje prilagodila njihovim potrebama, uz poštovanje roditeljskog izbora;
  - (c) analiza i uklanjanje prepreka s kojima bi se obitelji mogle susresti, pri pristupanju i korištenju uslugama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kao što su troškovi, prepreke povezane sa siromaštvom, zemljopisni položaj, nefleksibilno radno vrijeme, prepreke povezane s neodgovarajućim pružanjem usluga za djecu s posebnim potrebama, kulturne i jezične prepreke, diskriminacija i nedostatak informacija;
  - (d) uspostava kontakata i suradnja s obiteljima, osobito onima u osjetljivom ili nepovoljnom položaju, kako bi ih se informiralo o mogućnostima i koristima sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i, prema potrebi, o dostupnoj potpori, te izgradilo povjerenje u usluge i potaklo sudjelovanje od rane dobi;

- (e) osiguravanje pristupa cjenovno pristupačnom visokokvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju za sve obitelji koje se žele koristiti uslugama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, po mogućnosti zalaganjem na odgovarajućoj razini upravljanja za pravo na mjesto u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje visoke kvalitete;
  - (f) pružanje uključivih usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu, uključujući djecu različitog podrijetla i djecu s posebnim obrazovnim potrebama, uključujući invaliditet, uz izbjegavanje segregacije i poticanje njihova sudjelovanja, neovisno o statusu njihovih roditelja ili pružatelja skrbi na tržištu rada;
  - (g) potpora svoj djeci u učenju jezika na kojem se školuju, uz istodobno uzimanje u obzir i poštovanje njihova prvog jezika;
  - (h) jačanje preventivnih mjera, rano utvrđivanje poteškoća i odgovarajuće ponude za djecu s posebnim potrebama i njihove obitelji, uključivanjem svih relevantnih dionika, npr. obrazovnih, socijalnih ili zdravstvenih službi i roditelja.
3. Podupiru profesionalizaciju osoblja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, uključujući ravnatelje. Ovisno o postojećoj razini stručnih kvalifikacija i radnim uvjetima, uspješne aktivnosti mogu obuhvaćati, među ostalim:
- (a) unapređivanje statusa osoblja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja uspostavom visokih profesionalnih standarda, nuđenjem atraktivnog profesionalnog statusa i mogućnosti napredovanja za odgojitelje u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, nastojanje da se postigne bolja rodna ravnoteža i pružanje mogućnosti profesionalizacije za osoblje s niskim kvalifikacijama ili bez njih i posebnih mogućnosti za stjecanje kvalifikacije asistenata;
  - (b) poboljšanje inicijalnog obrazovanja i trajnog stručnog usavršavanja kako bi se u potpunosti uzeli u obzir dobrobit te obrazovne i razvojne potrebe djece, relevantna društvena kretanja, rodna ravnopravnost i cjelovito shvaćanje prava djece;

- (c) određivanje vremena u kojem se osoblje može posvetiti profesionalnim aktivnostima poput promišljanja, planiranja, povezivanja s roditeljima te suradnje s drugim stručnjacima i kolegama;
- (d) nastojanje da osoblje stekne kompetencije za odgovor na pojedinačne potrebe djece različitog podrijetla te djece s posebnim obrazovnim potrebama, uključujući invaliditet, i priprema osoblja za rad s raznolikim skupinama.

4. Poboljšaju razvoj kurikuluma u području ranog odgoja i obrazovanja kako bi se slijedili interesi djece, nje govala njihova dobrobit i ispunile jedinstvene potrebe i potencijal svakog pojedinog djeteta, među ostalim onih s posebnim potrebama ili u osjetljivom ili nepovoljnom položaju. Pristupi kojima se podupiru holističko učenje i razvoj djeteta mogli bi obuhvaćati:

- (a) osiguravanje ravnoteže u pružanju socioemocionalnog i kognitivnog razvoja, uz priznavanje važnosti igre i kontakta s prirodom te uloge glazbe, umjetnosti i tjelesne aktivnosti;
- (b) promicanje sudjelovanja, inicijative, samostalnosti, rješavanja problema i kreativnosti i poticanje sklonosti k učenju s ciljem promišljanja, istraživanja i suradnje;
- (c) poticanje empatije, suosjećanja, međusobnog poštovanja i osviještenosti kad je riječ o jednakosti i raznolikosti;
- (d) pružanje prilika za ranu izloženost jeziku i učenje jezika kroz igru; i
- (e) razmatranje, ako je to moguće, prilagođenih višejezičnih programa u ranoj dobi, čime se u obzir uzimaju i posebne potrebe dvojezične ili višejezične djece;

- (f) davanje smjernica pružateljima usluga o dobno primjerenom upotrebi digitalnih alata te novih tehnologija u nastanku;
  - (g) promicanje daljnje integracije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u obrazovni kontinuitet te podupiranje suradnje između osoblja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i osnovnoškolskog osoblja, roditelja i pružatelja usluga savjetovanja radi neometanog prelaska djece u osnovnu školu;
  - (h) poticanje uključiva, demokratskog i participativnog obrazovnog okruženja u kojem se prihvaća i u koje se uključuje glas sve djece.
5. Promiču transparentno i usklađeno praćenje i vrednovanje usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na odgovarajućim razinama s ciljem razvoja i provedbe politika. Učinkoviti pristupi mogli bi uključivati sljedeće:
- (a) upotrebu alata za samovrednovanje, upitnika i smjernica za promatranje u okviru upravljanja kvalitetom na razini sustava i usluga;
  - (b) primjenu odgovarajućih i dobno primjerenih metoda kako bi se potaknulo sudjelovanje djece te prikupili njihovi stavovi, bojazni i ideje te uzela u obzir dječja perspektiva u procesu procjene;
  - (c) primjenu postojećih alata kako bi se poboljšala uključivost usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, primjerice alata za samovrednovanje uključivosti okruženja za učenje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, koji je razvila Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje.

6. Nastoje osigurati odgovarajuća financijska sredstva i pravni okvir za pružanje usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Moglo bi se razmotriti sljedeće:
- (a) povećanje ulaganja u rani i predškolski odgoj i obrazovanje uz stavljanje naglaska na dostupnost, kvalitetu i cjenovnu prihvatljivost, uključujući iskorištavanje, kada je to primjereno, mogućnosti financiranja koje se nude u okviru europskih strukturnih i investicijskih fondova;
  - (b) izrada i održavanje prilagođenih nacionalnih ili regionalnih okvira za kvalitetu;
  - (c) promicanje bolje suradnje među uslugama namijenjenima obiteljima i djeci ili njihove daljnje integracije, osobito sa socijalnim i zdravstvenim uslugama te školama, na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini;
  - (d) uključivanje snažnih mjera za zaštitu djece u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kako bi se doprinijelo zaštititi djece od svih oblika nasilja;
  - (e) razvoj sustava kojim se namjerava uspostaviti:
    - (1) snažna kultura dijaloga i promišljanja, kojom se potiče kontinuirani proces razvoja i učenja među akterima na svim razinama;
    - (2) visoka kvaliteta infrastrukture ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te odgovarajuća geografska distribucija u odnosu na životno okruženje djece.
7. Izvješćuju s pomoću postojećih okvira i alata o iskustvima i napretku u pogledu kvalitete sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te pristupa tom sustavu.

POZDRAVLJA NAMJERU KOMISIJE DA:

8. Olakša razmjenu iskustava i dobre prakse među državama članicama u kontekstu strateškog okvira za suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja i programa koji će ga naslijediti te u Odboru za socijalnu zaštitu.
9. Na zahtjev država članica podupire njihovu suradnju organiziranjem aktivnosti uzajamnog učenja i savjetovanja.
10. Podupire suradnju s Mrežom OECD-a za rani i predškolski odgoj i obrazovanje kako bi se olakšalo širenje rezultata i izbjeglo udvostručavanje.
11. Podupire razvoj visokokvalitetnih uključivih usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja stavljanjem na raspolaganje financijskih sredstava Unije, posebice u okviru programa Erasmus+ te, kada je to primjereno, europskih strukturnih i investicijskih fondova, uključujući Interreg, ne dovodeći u pitanje pregovore o sljedećem višegodišnjem financijskom okviru.
12. Predloži, nakon savjetovanja s državama članicama, ažurirano europsko referentno mjerilo ili cilj u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u pogledu pružanja usluga, u skladu s revidiranim referentnim mjerilom iz okvira ET 2020. i ciljevima iz Barcelone. O tom prijedlogu za referentno mjerilo te drugim predloženim europskim mjerilima u području obrazovanja i osposobljavanja Vijeće bi trebalo raspraviti i donijeti odluku u kontekstu uspostave novog strateškog okvira za obrazovanje i osposobljavanje nakon 2020.
13. Izvijesti Vijeće o daljnjem radu koji se temelji na Preporuci služeći se načinima izvješćivanja predviđenima za postojeće okvire i alate.

Sastavljeno u Bruxellesu

Za Vijeće

Predsjednik

Djeca imaju pravo na cjenovno pristupačan i kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Europski stup socijalnih prava

Učenje i obrazovanje počinju od rođenja, a rano je djetinjstvo od najvećeg formativnog značaja u životu djece jer se tada postavljaju temelji za njihov cjeloživotni razvoj. U ovom se okviru za kvalitetu iznose ključna načela za visokokvalitetne sustave ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te europski pristup takvim sustavima, koji se temelji na dobroj praksi u državama članicama EU-a i najsuvremenijim istraživanjima. Okvir obuhvaća deset izjava o kvaliteti, koje su grupirane u pet širih područja kvalitete, a to su: pristup, osoblje, kurikulum, praćenje i vrednovanje te upravljanje i financiranje. Deset izjava o kvaliteti sadržava opis glavnih značajki visokokvalitetnih usluga koje su utvrđene u praksi. Okvir za kvalitetu upravljački je alat namijenjen pružanju smjernica za razvoj i održavanje sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Glavni je cilj okvira opisati sustav kojim se može pružiti visokokvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje za svu djecu, te njegov razvoj. Temelji se na sljedećim načelima:

- visokokvalitetne usluge ključne su za promicanje razvoja i učenja djece te, dugoročno gledano, poboljšanje njihovih obrazovnih mogućnosti,
- neophodno je sudjelovanje roditelja kao partnera takvih usluga – obitelj je najvažnija sredina za odrastanje i razvoj djece, a roditelji (i skrbnici) odgovorni su za dobrobit, zdravlje i razvoj svakog djeteta,
- usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja moraju biti usmjerene na djecu i aktivno ih uključivati te se pritom moraju uvažavati njihovi stavovi.

OKVIR EU-A ZA KVALITETU U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

PRISTUP kvalitetnim uslugama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu doprinosi njihovu zdravom razvoju i obrazovnom uspjehu te smanjenju društvenih nejednakosti i smanjuje razlike u kompetencijama među djecom iz različitih socioekonomskih sredina. Jednak pristup uslugama ključan je i kako bi se osiguralo da roditelji, osobito žene, budu fleksibilni s ciljem (ponovnog) uključivanja na tržište rada.

Izjave o kvaliteti

1. Usluge su dostupne i cjenovno pristupačne svim obiteljima i njihovoj djeci.

Opće zakonsko pravo na usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pruža čvrstu osnovu za uključivanje sve djece. Podaci o stanovništvu i ankete među roditeljima o potražnji za mjestima u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mogu poslužiti kao temelj za procjenu budućih potreba i prilagodbu kapaciteta.

Pružanjem usluga mogu se uklanjati prepreke koje možda sprečavaju obitelji i djecu u sudjelovanju. Među mogućim je mjerama prilagodba naknade koja se naplaćuje za usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kako bi one bile dostupne i kućanstvima s niskim prihodima. Dokazano je i da fleksibilnost radnog vremena te druge prilagodbe mogu osobito doprinijeti sudjelovanju djece zaposlenih majki, djece samohranih roditelja i djece iz manjinskih skupina ili skupina u nepovoljnom položaju.

Ravnomjernim pružanjem usluga u urbanim i ruralnim područjima te bogatim i siromašnim četvrtima i regijama može se proširiti pristup tim uslugama za društvene skupine u nepovoljnom položaju. Dostupnost i cjenovna prihvatljivost visokokvalitetnih usluga u četvrtima u kojima stanuju siromašne obitelji, obitelji koje pripadaju manjinama ili migrantske ili izbjegličke obitelji prema dostupnim su podacima elementi kojima se najučinkovitije podupiru ravnopravnost i socijalna uključenost.

2. Usluge se pružaju na način da se potiče sudjelovanje, pospješuje socijalna uključenost i prihvaća raznolikost.

U okruženju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sudjelovanje se može aktivno poticati uključivanjem roditelja, obitelji i pružatelja skrbi u procese donošenja odluka (npr. u vijeća roditelja). U okviru ciljanih inicijativa usmjerenih na obitelji, a posebice obitelji sa samohranim roditeljima, obitelji u nepovoljnom položaju te manjinske i migrantske obitelji, omogućuje im se da izraze svoje potrebe, koje pružatelji usluga mogu uzeti u obzir prilikom prilagodbe usluga potrebama lokalnih zajednica.

Može se poticati zapošljavanje osoblja iz marginaliziranih, migrantskih ili manjinskih skupina jer se pokazalo da sastav osoblja u okruženju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koji odražava raznolikost zajednice donosi određene prednosti.

Stvaranjem ozračja u kojem su djeca dobrodošla i u kojem se cijene njihovi jezici, kultura i podrijetlo doprinosi se razvoju njihova osjećaja pripadnosti. Primjerenim trajnim stručnim usavršavanjem osoblje se priprema na pružanje dobrodošlice i potpore dvojezičnoj djeci.

U okruženjima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mogu se razviti dobre prakse za obitelji s ciljem neometanog prelaska iz vlastita doma u takvo okruženje te se može poticati visoka razina roditeljskog sudjelovanja organiziranjem posebnih inicijativa.

OSOBLJE je najvažniji čimbenik za dobrobit djece te za obrazovne i razvojne ishode. Radni uvjeti i stručno usavršavanje osoblja smatraju se stoga ključnim sastavnicama kvalitete.

Izjave o kvaliteti

3. Kvalificirano osoblje sudjeluje u inicijalnom i trajnom osposobljavanju koje mu omogućuje da obavlja svoju profesionalnu ulogu.

U učinkovitim se sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja razmatra unapređivanje profesionalnog statusa zaposlenika, što je uvelike prepoznato kao jedan od ključnih čimbenika kvalitete, i to podizanjem razina kvalifikacija te ponudom fleksibilnih mogućnosti napredovanja i alternativnih mogućnosti za asistente. To se može poduprijeti nastojanjem da se okupi pedagoško osoblje sastavljeno od visokokvalificiranih stručnjaka s cjelovitim profesionalnim kvalifikacijama koji su specijalizirani za rano i predškolsko obrazovanje te od asistenata.

Najnapredniji programi inicijalnog obrazovanja osmišljavaju se u suradnji s djelatnicima u sektoru te se odlikuju uravnoteženošću teorije i prakse. Prednost je i ako obrazovni programi pripreme osoblje za zajednički rad i jačanje kompetencije promišljanja. Za takve programe može biti korisno ako se osoblje osposobi za rad s jezično i kulturno raznolikim skupinama te pojedincima iz manjinskih i migrantskih obitelji i obitelji s niskim prihodima.

Osoblje koje je osposobljeno za praćenje razvojnih potreba, interesa i potencijala male djece te sposobno uočiti moguće poteškoće u razvoju i učenju može aktivnije podupirati razvoj i učenje djece. Redovite mogućnosti za trajno stručno usavršavanje prilagođene potrebama od koristi su svim članovima osoblja, uključujući asistente i pomoćno osoblje.

Kad je riječ o neophodnim elementima iz područja razvoja djece i dječje psihologije, kompetencije osoblja trebale bi, u skladu s različitim strukturama osposobljavanja u državama članicama, uključivati znanje o sustavima za zaštitu djece te, općenitije, o pravima djeteta.

4. U povoljnim se radnim uvjetima uz stručno vodstvo pružaju prilike za promatranje, promišljanje, planiranje, timski rad i suradnju s roditeljima.

U sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kojima se nastoje poboljšati radni uvjeti, među ostalim ponudom primjerenijih plaća, zapošljavanje u području ranog i predškolskog obrazovanja može se učiniti privlačnijim za bolje kvalificirano osoblje koje želi ostvariti pravu karijeru.

Omjer odraslih i djece te veličina skupina najprikladniji su ako su određeni na način koji je primjeren dobi i sastavu skupine djece zato što mlađoj djeci treba posvetiti više pozornosti i skrbi.

Stručne obrazovne zajednice, ako postoje unutar pojedinačnih okruženja i među njima, ostvaruju pozitivan učinak jer se tako odvajaju vrijeme i prostor za kolegijalnu suradnju osoblja i zajednički rad.

Mentorstvo i nadzor novozaposlenih članova osoblja u razdoblju njihova uvođenja u posao mogu im pomoći da brzo nauče obavljati svoju profesionalnu ulogu.

KURIKULUM je moćan alat za poboljšanje dobrobiti djece te njihova razvoja i učenja. U opsežnom se pedagoškom okviru utvrđuju načela za poticanje razvoja i učenja djece obrazovnim i odgojnim postupcima koji odgovaraju njihovim interesima, potrebama i potencijalima.

Izjave o kvaliteti

5. Kurikulum se temelji na pedagoškim ciljevima, vrijednostima i pristupima kojima se djeci omogućuje da u potpunosti ostvare svoj potencijal za postizanje društvenog, emocionalnog, kognitivnog i fizičkog razvoja te dobrobiti.

Pedagoškim pristupima koji su usmjereni na djecu može se bolje podupirati njihov opći razvoj, pružati potpora njihovim strategijama učenja te promicati kognitivni i nekognitivni razvoj sustavnijom primjenom iskustvenog učenja, igre i društvenih interakcija.

Postoje čvrsti dokazi o prednostima jasnog kurikuluma kojim se može osigurati dosljedan okvir za skrb, obrazovanje i socijalizaciju kao sastavne dijelove usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. U idealnom su slučaju u takvom okviru utvrđeni pedagoški ciljevi kojima se odgojiteljima omogućuje da prilagode svoj pristup individualnim potrebama djece te kojima se mogu pružiti smjernice za visokokvalitetno okruženje za učenje. U njemu se posvećuje dužna pozornost dostupnosti knjiga i drugog tiskanog materijala kako bi se doprinijelo razvoju pismenosti djece.

Učinkovitim kurikularnim okvirom u kojem se promiču raznolikost, jednakost i svijest o važnosti jezika potiče se integracija migranata i izbjeglica. Njime se jednako može poduprijeti razvoj materinskog jezika i jezika obrazovanja.

6. U kurikulumu se od osoblja zahtijeva suradnja s djecom, kolegama i roditeljima te promišljanje o vlastitom radu.

Kurikulumom se može doprinijeti boljem uključivanju roditelja, dionika i osoblja te zajamčiti da će primjerenije odgovarati potrebama, interesima i potencijalima djece.

U kurikulumu se mogu utvrditi uloge i postupci kojima se osoblju omogućuje redovita suradnja s roditeljima i kolegama u drugim ustanovama za djecu (među ostalim u zdravstvenom, socijalnom i obrazovnom sektoru).

Kad god je to moguće, u kurikulumu se osoblju u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mogu pružiti smjernice o suradnji s drugim školskim osobljem pri prelasku djece u osnovno i/ili predškolsko obrazovanje.

PRAĆENJEM I VREDNOVANJEM održava se kvaliteta. Oni ukazuju na prednosti i nedostatke, a njihovi postupci mogu biti važne sastavnice poboljšanja kvalitete u sustavima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Njima se može podupirati dionike i oblikovatelje politika u poduzimanju inicijativa kojima se odgovara na potrebe djece, roditelja i lokalne zajednice.

Izjave o kvaliteti

7. Praćenjem i vrednovanjem prikupljaju se informacije na relevantnoj lokalnoj, regionalnoj i/ili nacionalnoj razini kako bi se doprinijelo stalnom poboljšanju kvalitete politika i praksi.

Transparentne informacije o usluzi i osoblju ili o provedbi kurikuluma na odgovarajućoj nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini mogu doprinijeti poboljšanju kvalitete.

Redovite povratne informacije mogu olakšati postupak vrednovanja politika, među ostalim omogućavanjem analize upotrebe javnih sredstava te onoga što je učinkovito i u kojem kontekstu.

Kako bi se utvrdile potrebe osoblja za osposobljavanjem i omogućilo donošenje ispravnih odluka o najboljem načinu poboljšanja kvalitete usluga i stručnom usavršavanju, rukovodeće bi osoblje u području ranog i predškolskog obrazovanja trebalo pravodobno prikupljati relevantne podatke.

8. Praćenje i vrednovanje u najboljem su interesu djeteta.

Kako bi se zaštitila prava djeteta, u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja trebalo bi uključiti snažne mjere za zaštitu djece kako bi se doprinijelo njihovoj zaštiti od svih oblika nasilja. Učinkovite mjere za zaštitu djece obuhvaćaju četiri široka područja: 1. politiku, 2. ljude, 3. postupke i 4. odgovornost. Više informacija o tim područjima dostupno je u dokumentu „Standardi zaštite djece i njihova provedba”, koji je izdala organizacija *Keeping Children Safe*.

Postupcima praćenja i vrednovanja mogu se poticati aktivno sudjelovanje i suradnja među svim dionicima. Svi koji se bave razvojem kvalitete mogu doprinijeti praksama praćenja i vrednovanja te imati koristi od njih.

Dostupni dokazi upućuju na to da se kombinacijom metoda praćenja (npr. promatranje, dokumentiranje, opisna procjena kompetencija i učenja djece) mogu prikupiti korisne informacije, steći uvid u iskustva i razvoj djece te osigurati nesmetani prelazak u osnovnu školu.

Mogu se osmisliti alati za praćenje i participativni postupci vrednovanja kako bi se djeci omogućilo da ih se sasluša te da se jasno izjasne o svojim iskustvima učenja i socijalizacije u određenim okruženjima.

UPRAVLJANJE I FINANCIRANJE ključni su kako bi se omogućilo da usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ostvare svoju ulogu u osobnom razvoju i učenju djece, smanjenju jaza u postignućima i jačanju socijalne kohezije. Kvaliteta proizlazi iz sveobuhvatnih i usklađenih javnih politika kojima se rani i predškolski odgoj i obrazovanje povezuju s drugim uslugama u području skrbi za malu djecu i njihove obitelji.

Izjave o kvaliteti

9. Dionici dijele jasno razumijevanje svojih uloga i odgovornosti te znaju da se od njih očekuje da surađuju s partnerskim organizacijama.

Pružatelji usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja imaju koristi od bliske suradnje sa svim službama za djecu, uključujući socijalne i zdravstvene službe, škole i lokalne dionike. Pokazalo se da su takvi međuinstitucijski savezi učinkovitiji ako su uređeni dosljednim političkim okvirom kojim se mogu proaktivno poticati suradnja i dugoročna ulaganja u lokalnim zajednicama.

Sudjelovanje dionika pokazalo se ključnim za oblikovanje i pružanje usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Integracija ili koordinacija službi zaduženih za različite propise o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju može imati pozitivan učinak na kvalitetu sustava.

10. Zakonodavstvom, propisima i/ili financiranjem podupire se napredak prema općem pravu na visokokvalitetan, cjenovno pristupačan rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a o napretku se redovito izvješćuju relevantni dionici.

Poboljšanje kvalitete usluga za svu djecu moglo bi se postići postupnim razvojem općeg zakonskog prava. To uključuje promicanje sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju od rane dobi. Može biti korisno procijeniti uzrokuju li tržišno utemeljene usluge ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja nejednak pristup ili nižu kvalitetu za djecu u nepovoljnom položaju i, ako je to potrebno, izraditi planove kojima bi se to ispravilo.

Bliska povezanost s politikama u području rada, zdravlja i socijalne skrbi bila bi od nepobitne koristi jer se tako može promicati učinkovitija raspodjela resursa usmjeravanjem dodatnih sredstava na skupine i četvrti u nepovoljnom položaju.

